

גיליון זה יו"ל לזכות ידידינו החשוב
הר"ר **יעקב יוסף בן שושנה**
ורעייתו
מרת **יוכבד ברכה בת אסתר פערל**
שיראו ברכה והצלחה מתוך בריאות הגוף והנפש

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

דבר העורך

סיפר בנו של רבינו שזוכר, כשהיו ילדים היה רגיל רבינו בבוקר יום פורים לשתות יין ולישון אח"כ עד מנחה, ואחר מנחה היה עושה עצמו כשיכור והיו נכנסים לרקוד אצל הגאון ר' גדלי' נדל זצ"ל בביתו יחד עם עוד אנשים מחשובי המתפללים. מעשה בשנה אחת, היה אחד שלא היו לו ילדים זה כמה שנים, ובא ביום הפורים לבקש ברכה, ועשו בי"ד מיוחד שישבו שם רבינו ולהבדל לחיים טובים הגר"י שפירא זצ"ל והגר"ר גדליה נדל זצ"ל וגזרו שיפקד בזש"ק ובאותו שנה נפקד, ובשעתו התפרסם מעשה זה.

אחד הנכדים שזוכה לשהות במחיצת רבינו יום יום בבוקר, נזדמן לשהות עם רבינו במוצאי פורים ליל ט"ו באדר, אמר לרבינו משמים זיכו אותו לשהות במחיצתו עכשיו בערב מה שלא זכה בבוקר ככל יום ביומו. הגיב רבינו בפשטות שזה אינו 'מציאה' גדולה. ולאחר שהמשיך הנכד בענין גודל הזכות לשהות עם רבינו, אמר רבינו אם הנך מדבר כך כנראה שתית יין. (מנחת תודה)

בכרכת פורים נח
יצחק שוסטלר (כ"ב)

הבהרה

בשבוע שעבר נכתב כאן בטעות שברכתי ברכת שהחיינו על לידת בני, והנני לציין שבטעות נכתב הדבר ובודאי שברכתי ברכת הטוב והמטיב ואין זה אלא טעות סופר.

הנהגות בעניני מגילה ופורים

- א. בתענית אסתר קודם מנחה מניח ג' מטבעות של חצי שקל של זמנינו בקופת צדקה זכר למחצית השקל.
עי' שו"ה תרצ"ד א'.
- ב. גם כשהוא סנדק בתענית אסתר לא מיקל לאכול אח"כ אפי' שמעיקר הדין מותר.
עי' שו"ה תרפ"ו ז', ואמר לי שכן דעת החזו"א, ואביו מרן הקה"י היקל בשנותיו האחרונות מפני חולשתו ואמנם עפ"ד יכל לאכול גם בלי זה.
- ג. בליל פורים קודם ערבית לובש כובע ומעיל של שבת.
עי' שו"ה תרצ"ה ב'.
- ד. נזהר מהשקיעה שלא לכתוב רק בעניני פורים, ונמנע מלגזוז שער לילד בן ג'.
- ה. לא נוהג לפשוט המגילה [שמשמש בה] כאגרת בשעת הקריאה.
עי' שו"ה תר"צ כ"ב ואמר לי שכן נהג החזו"א.
- ו. כשאומר 'האגרת הזאת' מנענע קצת המגילה.
עי' שו"ה תר"צ דין כ"ח.
- ז. כשמזכיר הבעל קורא המן רוקע ברגלו ב' פעמים.
ואמר לי משום שכשדופקים פ"א לא ניכר, ויש להוסיף כאן שגם כשקרא המגילה לעצמו בשבת שקודם פורים כדרכו, עשה כן ועי' שו"ה שם כ"ה.
- ח. בשמיעת המגילה יושב ורק בברכות עומד.
עי' שו"ה תר"צ דין כ"א.
- ט. כשנתנמנם מעט לאונסו בקריאת המגילה משלים מיד בתוך המגילה מה שהחסיר. וכן בשאר המגילה מוציא התיבות מפיו.
עי' שו"ה תר"צ י"ג, ט"ו. (ואמא"ר אמר שכמדומה לו שלא נכון שהוציא תיבות המגילה מפיו)
- י. כשאומרים עשרת בני המן מתחיל מחמש מאות איש, ואומר בנשימה אחת.
עי' שו"ה שם דין כ"ז.
- יא. סעודת פורים אוכל בעיקר ביום סמוך לשקיעה ומעט אחריה ולא נוהג לאכול זרעונים ולא מדליק נרות.
עי' שו"ה סי' תרצ"א א' ב'.
- יב. שותה יין בבוקר יותר מהרגלו ואח"כ ישן קצת ובזה מקיים עד דלא ידע, ובסעודה שותה קצת יין.
עי' שם דין י"ז.
- יג. משלוח מנות מקיים בבוקר ונותן ביד ולא ע"י שליח כמו שנהג החזו"א ודלא כמש"כ בבנין ציון.
עי' שו"ה תרצ"ה ז'.
- יד. משתדל שלא לאכול קודם שנותן משלוח מנות ומתנות לאביונים.
כדי שלא לאכול קודם שקיים המצוה.
- טו. מתנות לאביונים מקיים מיד אחר התפילה.
עי' שו"ה תרצ"ד י"ב.
- טז. ונותן כמה שקלים (עשר נ"ה) ולא חמישים שקל כמו שהחמיר חמיו זצ"ל.
עי' שו"ה תרצ"ד ד', ושמעתי ממרן שיתכן שאין כוונת חמיו מרן הגר"ש אלישיב שצריך דוקא חמישים אלא שבזה ודאי יוצאים אבל לא דווקא, אמנם בהזדמנות אמר לי מרן שבד"כ הוא נותן לעני אחד או שתיים מתנה חשובה של כסף, ולשאר העניים המבקשים נותן פרוטה וכן ראיתי בס"ד.

יז. שושן פורים מחמיר בבני ברק לעשותו כפורים לכל דבר משום שהחזו"א פסק שב"ב מחוברת ליפו (ע"י הגשר) ויפו היא מעיירות שספק מוקפות, ולכן מחמיר לשמוע קריאת המגילה לילה ויום בלי ברכה ועושה כל מצוות היום שוב.
מ"מ אמר לי עוד, שבזמן החזו"א יפו הי' סמוך לב"ב וכיום יש כביש מפריד ולכן טוען ר"ש דבליצקי שא"צ להחמיר בט"ו אבל אינו צודק כי יש גשר שמחובר וגם ב"ב מחוברת מהצדדים של הכביש.

יח. אבל מ"מ משתדל שיביאו בן כרך כגון ירושלמי שחזר עד עלות השחר לירושלים שיקרא עם ברכה כדי שיהי' מהודר יותר, ואם יש מנין ירושלמים קוראים ג"כ בברכה אחרונה וזה טוב יותר.
ע"י שו"ה תרפ"ח י"ד ט"ו.

יט. נשאל, אם הירושלמי כבר הי' בכניסת פורים ביום י"ד בב"ב אם יברך ג' ברכות או ב' ולא הכריע.
ע"י שו"ה שם.

פ"א היו בשושן פורים בבוקר, מנין אנשים שהיו בירושלים בעלות השחר והגיעו לכאן לב"ב, והורה שיקראו (א' מהירושלמים) (אחרי גמר התפילה) בברכה (ג' ברכות לפני) וברכה לאחריה, ורבינו לא אמר אשר הנא, וכמדו' שהקהל אמרו הזמר שושנת יעקב, ואח"כ (אחרי כל התפילה והקריאה) קראו בתורה בס"ת הקריאה של פורים והבעל קורא וכל הקוראים היו כמובן מירושלים ורבינו נשאר לשמוע.
ורבינו היה מרוצה מהענין. ואח"כ דברתי עם רבינו בענין מה שקראו בתורה למה נשאר לשמוע, והשיב שהיות ובין כך קראו אונו הרי ספיקא ביומא א"כ למה לא לשמוע, והוסיף: בני ר' שאול טען שהרי בגמ' נסתפקו במקום שיש ים אם נחשב מוקף חומה או לא, והרי רואים שחז"ל לא התחשבו לגבי קה"ת אלא רק לגבי קריאת מגילה, ומוכח שהתקנה מספק זה רק על מגילה, וסיים: ואפשר, אולי צודק.

כ. בשושן פורים אומר על הניסים בלחש ולאחרים מורה שלא לומר.
ואמר לי שהוא עצמו אומר כי דעת החזו"א היה שצריך לומר וכן הורה לו החזו"א. אמנם לבניו שיחי' וכן לאחרים השואלים מורה שלא לומר, וע"י שו"ה תרצ"ג א', וטעמו כי שמע מאביו ז"ל שאמר על החזו"א, שאם הי' יודע שבלוח א"י כתוב שבספק פורים לא נוהגים לומר בודאי הי' מורה ג"כ שלא לומר. מ"מ לא נהג לשמוע קה"ת (של פורים) בשושן פורים.

כא. בשושן פורים לובש בגדי שבת כמו בפורים, ושותה רביעית יין, ועושה סעודה כדין סעודת פורים ומקיים שאר מצוות היום.
ע"י לעיל אות ג'.

כב. בפורים המשולש נתן לי בשבת משלוח מנות ואמר לי שנותן לצאת גם דעות האחרונים שיש לתת בשבת מ"מ.
ע"י שו"ה תרפ"ח דין י"ח.

כג. בפורים המשולש ביום ראשון לא מקיים שום מצוה ממצוות היום אבל עושה סעודה כדין, ולא אומר תחנון וכמו דעת החזו"א ולובש בגדי שבת.
ע"י עוד בתשובה ממ"מ שנדפס בספר מישרים אהבוך, בחלק השו"ת בתשובה י"א י"ד.

(מתוך הספר "אלא")

שו"ת בעניני פורים

ש. מי שסיים מסכת בפורים וברצונו לעשות סעודת סיום בסעודת פורים בבת אחת, האם אין בזה משום אין עושין מצוות חבילות חבילות.

ת. יוסיף דבר לסעודה. [ע"י בספר גם אני אודך מש"כ שמרן שליט"א סיים אחד מספריו בליל פורים והסביר שעשה זאת משום כיבוד אביו הסטייפלער שרצה להספיק להביא לפניו בתורת משלוח מנות].

ש. כאשר אב שולח משלוח מנות לבנו או שהבן שולח לאביו האם קיימו את המצוה הרי לא שייך לומר רעהו ואין גם הטעם להרבות אחוה ורעות.

ת. כל ישראל נקראו רעים.

ש. שולח משלוח מנות לחבירו בעילום שם האם יוצא ידי חובה.

ת. לא.

ש. כל המועדים אומרים חז"ל בטלים לעתיד לבוא חוץ מימי הפורים שלא יהיו בטלים. צ"ב איך יהי' אפשרות לקיים מצות מתנות לאביונים הרי אז יקויים מאמר הכתוב "לא יהי' בך אביון".

ת. לא יחדל אביון מקרב הארץ. ואם לא יהי' יפקיר את נכסיו.

(אשיחה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 142
שנה ג'
פרשת צו
שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים
הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא
לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il
או ל: 0527680034 בין הסדרים. או בת.ד.
5397 ירושלים, או בפקס 0722164414
ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

דבריו שהפסוק בא ללמד שכל המכבה עובר בל"ת ואפי' כבה גחלת אחת לוקה, זה אפי' אם נשאר אש במזבח אלא שכבה גחלת אחת [ובמקרה שהתעצלו הכהנים ונכבית האש אינם לוקים, כיון שזה לא שאין בו מעשה].

הרמב"ן כתב: וכמדומה לי שאינו עובר אלא בלאו אחד, אמנם רש"י בפסוק ו' כתב שהמכבה עובר בשני לאוים, ולדעת הרמב"ם אין ב' לאוין על איסור אחד כמש"כ בספר המצוות ל"ת קע"ט.

והנה במזבח הי' גם אש שירדה מהשמים ואש זו מסתמא א"א לכבותה ע"י מים [ע"י מהרש"א יומא כ"א ב' בחידושי אגדות ד"ה וברה כחמה] וא"כ המזלף מים על אש זו לא עובר איסור כיון שא"א שתכבה ע"י מים, וקושיית הגמ' בזבחים צ"א ב' זה משום שע"י זילוף יתכבה האש של הדיוט. ויל"ע אם סגי בזה שיש אש משמים שלא יעברו בלאו דלא תכבה.

[אמנם המכניס פת לתוך תנור בשבת ואח"כ אירע נס ולא נאפה אע"פ שלא עבר איסור כיון דלבסוף זה לא נאפה, מ"מ נראה שצריך כפרה שהרי הוא כמתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה שצריך כפרה]

דין כיבוס

כל אשר יגע בבשרה יקדש ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבסו במקום קדש (צו ו, כ)

הרשב"ם מפרש שיכבס כדי שלא יהא נאסר כנותר בשריפה. ולפי"ז מצות הכיבוס הוא בכדי שלא יאסר כנותר, והנה אם עברו וכיבסו את הבגד חוץ לעזרה ביטלו המצוה וא"א לכבסו פעם נוספת בפנים.

ויל"ע אם בכהאי גוונא צריכים לשרוף את הבגד, ואם נאמר שאין צריכים לשרוף א"כ יש עצה שלא יאסר כנותר ע"י שיכבס בחוץ, וא"כ יל"ע לפירוש הרשב"ם שפירש שטעון כיבוס בפנים כדי שלא יאסר כנותר, שהרי גם אם יכבס בחוץ ולא קיים מצוה זה לא טעון שריפה, ולא מסתבר דאם כיבס בחוץ יהא טעון שריפה, כיון שאין כבר בלוע, ולחדש גזה"כ שבכל זאת ישרוף לא מציון.

שבירת כלי חרס

וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר ואם בכלי נחשת בשלה ומרק ושטף במים. (צו ו, כא)

יל"ע אם יש מצוה לשבור את הכלי, או שזה בא ללמד שאין בו אפשרות שימוש ומשו"ה צריך לשברו, וכן מש"כ בהמשך הפסוק ומרק ושטף במים יל"ע אם זה מצוה או רק אם רוצה להשתמש בכלי, ואם אין מצוה לשבור א"כ מותר לזרוק את הכלי לאשפה כשהכלי חולין, וכן אם אין מצוה למרוק ולשטוף יכול להשאיר את הכלי ולא להשתמש בו. ובפשוטו אע"פ שלא כתוב בלשון ציווי נראה שזה מצוה, ועי' תרגום יב"ע, והראב"ד בת"כ פרשת שמייני פרשתא ז' י"ג כתב ששבירתו הוא מצוה כמו שריפת הנוותר שהוא מצוה, ועי' חוות דעת יו"ד סימן צ"ג ס"ק ב' שהמצוה אפי' אם לא משתמש בכלים אלו.

שריפת הנוותר

והנוותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף. (צו ז, יז)
יל"ע מי מהכהנים חייב לשרוף את הנוותר, ובחלק שמקבלים הבעלים יל"ע אם הם המצווים לשרוף, והחינוך מצוה קמ"ג כתב שמצוה זו נוהגת בזכרי כהונה, ועי' מנחת חינוך שם דבהגהות משנה למלך תמה עליו למה כתב זכרי כהונה הרי זה נוהג בכל אדם אף בישראלים כגון בקדשים קלים, וכתב דלדעתו גם בקדשי קדשים הדבר מוטל על כל ישראל, ומי שרואה נותר מצוה עליו לשורפו כמו בחמץ שמבואר בב"ק צ"ח ב' דכל ישראל מצוין עליו לבערו. והנה למ"ד במכות (ט ב) שאין לוקין על לאו דנוותר כיון שזה לאו הניתק לעשה, למדנו חידוש דאע"פ שהעשה אינו מוטל דוקא על זה שעובר בלאו מ"מ זה נקרא לאו הניתק לעשה. ועי' שפ"א חגיגה ט"ז ב.

לקראת ימי הפסח הבעל"ט אנו מבקשים מכל מי שיש בידו ד"ת בהלכה ובאגדה או הנהגה על עניני פסח והגדש"פ

מרבנו שליט"א שיואיל להעבירים בהקדם למערכת לזיכוי הרבים

כמו"כ אנו נוציא אי"ה גליון מורחב על עניני חינוך ממשנת רבנו שליט"א, מי שיש בידו שיחה או הוראה מרבנו

שליט"א בענינים אלו נשמח לקבל בהקדם

דין חציצה

ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את העלה על המזבח ושמנו אצל המזבח (צו ו, ג)
פרש"י שלא יהא דבר חוצץ בינתים. בזבחים י"ט א' איתא שזה לעיכובא וכשיש חציצה, הכהן נחשב כמחוסר בגדים.

ולכאורה למה חציצה מועטת תעכב, הרי לכל היותר אפשר להחשיב את מקום החציצה כמנוקב וזה כשר, ומצד חור כזה א"א לפסול משום בגדים מקורעין כיון שאינו חור במציאות.

וע"כ צ"ל דכשיש חציצה במקום אחד זה נחשב כאילו שאינו לבוש בבגד זה, דהחציצה עושה חסרון בכל הבגד וצריך טעם למה. ועי' אבי עזרי הל' כלי המקדש פ"י ה"ו.

והנה גם בכתנות הדין הוא שפסול אם יש חציצה בין בשרו לכתנות, ומה שזה כתוב במכנסים י"ל משום שכל המכנסים סמוכים לבשר, משא"כ הכתנות אינה סמוכה לבשר במקום המכנסים, והאבן עזרא מפרש על בשרו כנוי לערוה וכן זב מבשרו.

וק"ק שהרי המכנסים היו מכסים יותר מהערוה, אמנם כך לשון הפסוק בפרשת תצוה כ"ח מ"ב ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה.

תרומת הדשן

שם. והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה.
הנה תרומת הדשן מרימים מדשן כל הקרבנות, ולא רק מדשן העולה ולמה כתוב אשר תאכל האש את העולה? ואולי כיון דדשן מעולת התמיד יש בהכרח כל יום במזבח, משא"כ דשן מקרבנות אחרים משו"ה הפסוק מזכיר את העולה, ועי' רש"י מעילה ט' א'.

בת"כ איתא שצריך להרים דשן משריפת העולה, דהיינו מבשר שנתאכל ולא מהעצים. והראב"ד מפרש דס"ד דמרים אפר עצים בלבד ת"ל עולה שאף מן העולה הי' מרים. ויל"ע בכהאי גוונא שרוב הדשן שהרים הי' מדשן העצים והמיעוט מדשן העולה, אם אומרים שמיעוט דשן העולה בטל ברוב דשן העצים ולא נתקיימה מצות תרומת הדשן.

והנה רש"י בזבחים כ' א' מפרש "שמרים מן הגחלים המאוכלות הפנימיות", ויתכן שאין כונתו לגחלי עצים אלא לבשר שנעשה גחלים והרמב"ם הל' תמידים ומוספין פ"ב הי"ב כתב: וחיתה מן הגחלים שנתאכלו בלב האש, ועי"ש כסף משנה ובלחם משנה.

הוצאת הדשן בשבת

ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור (צו ז, ד)

יל"ע אם גם בשבת הוציאו את הדשן, ויש לדון בזה מצד איסור בורר כיון שמוציא את הדשן שנתאכל ממה שעדיין לא נתאכל [ויש לדון דאולי נחשב כונת מעשה ההרמה להסירם שלא יהיו כאן, וא"כ י"ל דהמאוכלות חשוב כאוכל מתוך פסולת, ויל"ע בשבת ע"ד א' בסוגיא דבור תורמוסין וכן מצד מכבה בדשן הנמצא בתפוח, וכן יש איסור הוצאה ברשות הרבים, ובשבת צ"ו ב' איתא דמחנה לוי הי' רה"ר] ועי' מקדש דוד סימן ל"ב סק"ב דלדעת הרמב"ם הוצאת הדשן עשו כל יום ה"ה שעשו בשבת, והראשונים החולקים צ"ע.

כיבוי אש המזבח

והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר וערף עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים (צו, ה)

מדכתיב לא תכבה [ולא כתוב לא תכבה מלשון עשה] משמע שלא רק פעולת הכבוי אסורה אלא בא להזהיר שלא יתכבה ממילא, ובת"כ כתוב דבשעת המסעות נתנו פס כתר על האש שלא תכבה, ועי' רמב"ן פסוק ב' שאם הכהנים נתעצלו וכתבה האש עברו בלאו, ונראה שאם הי' כתוב לא תכבה לא היו עוברים בכהאי גוונא [ועי' קובץ שעורים פסחים אות קי"ג]. והנה מש"כ הרמב"ן שאם הכהנים התעצלו וכתבה האש עוברים בלאו, זה דוקא אם נכבית האש לגמרי, אבל מש"כ בהמשך

י"ד שנה לנסיעה של רבנו שליט"א לצרפת - יט - כב אדר תשס"ב

בשלהי חודש אדר תשס"ב נסע רבנו שליט"א לצרפת, לחזק ולהקים ישיבה קטנה על טהרת הקודש ללא לימודי חול, והתבטא שמסכים לסייע אפי' אם רק שני ילדים יתחילו ללמוד על טהרת הקודש. ונביא כאן חלק מהשיחות שנאמרו שם [חלקם נדפסו בקי' המסע לצרפת].

מסירות נפש

כתב מרן רבנו הגרי"ש זצ"ל במכתבו לכינוס בפריז: הנה כבוד ידידי ... **הגיע למקומכם במסירות נפש** לעורר ההורים היקרים וכו' ובאותה תקופה הרבנית ע"ה היתה חולה מאוד [נפטרה מס' חודשים אח"כ] ואפ"ה היא שיכנעה את רבנו שליט"א שישע לחיזוק הרבים.

נותרתי לזיכוי הרבים

סיפר רבי יצחק ל' זל"ה שלילה לפני הנסיעה אמר לו רבנו, "שהוא מתחרט מהכל, יתנו לי שם כבוד מלכים, ואיני מסוגל לסבול את זה", והר' יצחק התחיל לשכנע ולהסביר, והוא בשלו, וכך נפרד ממנו בלילה בהרגשה כזו שאינו רוצה ליסוע בבוקר הגיע לרבנו, וראה שמסכים לנסיעה בלא פקפוק, שאל אתו ר' יצחק מה השתנה מהלילה. ואמר לו רבנו: חשבתי אח"כ בלילה, הרי כל חברי וידידי בני גילי מנעורי כבר אינן בחיים הרבה שנים, ואני נותרתי לבדי לחיות, וא"כ האם אני יכול לעשות חשבונות ולא ליסוע, אולי אזכה לזכות את הרבים בעוד דבר קטן, לכן אני נוסע כעת ללא פקפוק.

קבלת פנים בפריז

בעת שהגיע רבנו לפריז, קבלו אלפים את פניו, והכריזו אחד הרבנים שם בקול את הברכה 'ברוך שחלק' ורבנו שליט"א הביע אי נוחות ברורה ואמר "זו ברכה לבטלה", וכל מי שהיה סביב שמע. אמרו לו שזהו פסק הלכה של הגאון רבי בצלאל ראקוב שליט"א [זצ"ל] מגיטסהד אבל דעתו לא היתה נוחה מזה.

בישיבת עקסלבאן

בהשכמה ביקר רבנו בישיבת עקסלבאן שהוקמה ע"י הגה"צ ר' חיים יצחק חייקין זצ"ל, ובמהלך הביקור סיפר בנו הרב נפתלי חייקין: שבוע לפני שאבא נפטר הוא קרא לי ואמר: למדתי אצל הח"ח, אצל רבי שמעון שקאפ, ואצל רבי ברוך בער זכר צדיקים לברכה, ואני מבקש ממך אחרי הסתלקותי אני רוצה שהישיבה תתנהל בהתיעצות עם הרב שטינמן, חוב קדוש שנפרע כאשר מתייעץ איתו.

שטרסבורג

כאשר יצא רבינו מהמטוס בשטרסבורג, היה פרוס לכבודו שטיח אדום מהמטוס עד לכניסה לבנין, וברח רבינו מיד הצידה, ולא רצה ללכת על השטיח, בטענה שצבע אדום הוא צבע של גויים [עי' ערוך ערך כלבתא וכתוב במהרי"ק שורש פ"ח שליהודי אסור ללכת עם בגד אדום].

העמדת החינוך

מתוך דברים שנאמרו בכינוס חזקת פריז - אור לכ' אדר תשס"ב
והנה מצינו בסוכה דף נ"ג א' לגבי שמחת בית השואבה שהיו כל ישראל עולים לרגל, והיתה שמחה גדולה מאד עד שאמרו חז"ל כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו ומביאה הגמ' מה היו אומרים בשמחת בית השואבה אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותינו, ואת זה אמרו החסידים ואנשי מעשה, וכוונתם לומר שלא חטאו גם בימי ילדותם ואין להם במה להתבייש, ואחרים היו אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו אלה בעלי תשובה, וכוונתם כי אמנם בילדותנו לא היינו בסדר אבל זקנותנו מכפרת, כי עכשיו אנחנו טובים אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחלו לו. ובאמת יש בגמ' בברכות דף ל"ד ע"ב מחלוקת אמוראים מי יותר גדול האם צדיק שאף פעם לא חטא או בעל תשובה, ולהלכה פוסק הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ב) כאותו מ"ד הסובר שבעל תשובה יותר גדול, וא"כ וכי יעלה על דעתו של בן אדם לומר שעדיף לחנך את בנו לעשות עבירות ח"ו כדי שאח"כ יעשה תשובה ויהי עוד יותר גדול ולמה לחנך אותו להיות צדיק, הרי צדיק לדעת אותו מ"ד זה פחות דרגה, ודרגה היותר גדולה זה בעל תשובה, וכי יעלה על הדעת כן הרי לא שייך לומר כך כי אפי' שזה שחטא וזכה לחזור בתשובה הוא בדרגה גדולה מאד, בכל זאת בוודאי שלא זו הדרך, כי הדרך היא לחנך תיכף ומיד בתחילה לעשות טוב, ולא ח"ו לעשות לא טוב ושאח"כ יחזור בתשובה ואפי' שע"ז יהיה בדרגה גדולה יותר.

וא"כ צריך לדעת גם לענינו כי הדרך של בן אדם צריך להיות כך, שהוא לא יכול לסמוך שמתחילה ילמד הבן דברים שהם לא העיקר ואח"כ יעשה את העיקר, אלא מתחילה צריך ללמוד את מה שהעיקר, והעיקר הוא רק תורה ויראת שמים, וזה צריך להשריש בלב הילד כשהוא עדיין צעיר את הרגש של יראת שמים לדעת שיש רבונו של עולם, לדעת שהעיקר זה תורה ומצוות תורה ומעשים טובים הם העיקר, וכך הוא הדרך שצריך לחנך ואדרבה כשבן אדם יתחזק מתחילה בתורה ויהי גדול בתורה, אז אח"כ אף אם יצטרך מאיזה סיבה שיהי לעשות משהו אם משום פרנסה או דבר אחר אז יעשה, אבל החינוך צריך להיות שמתחילה ללמוד את העיקר ולא את הטפל.

ואתם שבאתם ברוך ד' כדי להתחזק צריך לדעת כל אחד להשריש בתוך לב הילדים שלו תורה והאיך יש תורה רק עם ישיבות.

הנה למשל צרפת ידוע שהיו בה בעלי תוספות, ובעלי תוספות היו אלפים כמו שכתב המאירי בפתיחה למסכת אבות רשימה של עיירות בצרפת שלא מוכרות לנו שהיו בהם אלפים אלפים של תלמידי חכמים, ויש מהם שהיו גדולים בתורה ויראת שמים שאין לדמות אליהם כמו שכתוב בספר צידה לדרך (בהקדמה) שהם הגיעו לדרגה כמו האמוראים, דרגה גדולה מאד ולא היו הולכים הביתה רק בשבת, וכל ימות החול היו יושבים יומם ולילה ולומדים והגיעו לגדלות שאין לתאר, אבל אחרי שלערך לפני שלוש מאות שנה חדלו הישיבות בצרפת התחיל כבר לרדת, ורואים כי היום אי אפשר למצוא כמעט יהודי צרפתי שאבותיו ואבות אבותיו היו מצרפת לא נשאר מהם כלום, ולמה כי אחרי שהפסיקו ישיבות נגמר הכול ונטמעו בגויים והתערבו בהם עד שלא נשאר מהם, ואולי יש רק יחידים ממש שהם עדיין צאצאים של הדורות הקודמים שהיו בצרפת וכל זה מפני שלא היו ישיבות.

וממילא הערובה היחידה היא לעשות ישיבות שיהיו על טהרת הקדש ולימוד התורה בהם זה יהיה העיקר ואחרי זה אם יאלצו בשביל איזה סיבה מיוחדת לצאת לעבוד יוכלו לעבוד, אבל התכלית הוא לחנך את הבן שיהי כולו תורה.

יעזור הקב"ה שכל אחד מכם באמת יעשה ככה שיחנך את ילדיו לתורה וע"ז יהי לו נחת ממנו גם בעולם הבא וגם בעולם הזה וכולנו נזכה על ידי זה לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

בעבר לא היה הורה שיחשוב מאיפה יתפרנס בנו כשיגדל

מתוך שיחה בכנס הגדול באקסלבען

הנה ידוע שהדורות מתמעטים, הנה בהקדמה של החיי אדם [הקדמה שניה] מביא כי בימי צעירותו לא הי' שום הורה שיחשוב מאיפה הבן יתפרנס כשיגדל, אף אחד לא חשב כזו מחשבה רצו שילמד תורה ומה יהי אח"כ לא חשבו על זה כלל, ולא עלה על דעתם איזו הה"א לחשוב מאיפה יחיה ומהיכן יתפרנס. ומשמע מדבריו שאומר שבצעירותו הי' כך, שכשהתבגר ראה שיש כאלה שכבר לא כ"כ חושבים כך, אפי' אז היתה כבר ירידה. וכך רואים בכל הדורות שיש ירידה, ועד כדי כך יש דורות שחטאו ממש ויש דורות שחזרו ועלו על המקום הנכון, אך בכל זאת בסך הכל יש ירידת הדורות.

בגמ' בעירובין דף נ"ג א' אמר רבי: כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע היינו יושבין ששה ששה באמה, באמה אחת היו מצטופפים ששה תלמידים, ושומעים את השיעור מהרבי, ובדור אחר כתוב שהיו יושבין ארבע באמה אחת, ובמהרש"א כבר עמד לבאר האיך שייך שיכנסו ששה אנשים באמה הרי יוצא שיושב כל אחד רק בטפח והאיך נכנס בן אדם בטפח, ומפרש המהרש"א שהיה עפ"י נס, ואמנם ברש"י כתב שהיו מתקרבים לשמוע מפיו ודוחקין זה את זה דהיינו שהיו רוצים כ"כ לשמוע את התורה, עד כדי כך שע"ז הצטמצמו שהיו יושבין ששה באמה אחת, אבל צריך להוסיף מש"כ המהרש"א כי על כרחך הי' נס שהרי בדרך הטבע זה לא שייך.

אך השאלה היא מה הי' אחר כך שהיו נכנסין רק ארבע באמה אחת הרי אם זה נס למה יש חילוק בין ששה לארבע, הרי בנס שייך שיישבו

ג"כ ששה בטפח אחד, ואין הגבלה לנס רק בדרך בטבע שייך להבין הבדלים.

ומשמע כי עד כמה שהיתה הדרישה וההשתוקקות והרצון של התלמידים ללמוד את התורה שיהי למוד התורה כל החיים שלהם, **וככל שהיתה השתוקקות יותר ה' נס עוד יותר אפי' ששה באמה**, ומה שהיה כבר פחות השתוקקות היו נכנסים רק ארבע, נמצא שכבר בזמנם היתה ירידה והלואי שאנחנו נגיע אפי' חלק מאלף מזה שיהי כזה מדרגה כ"כ גדולה יש כבר שבמקום שיהי ששה ה' ארבע ולמה כי ה' ירידה בהשתוקקות, ולמדוד את הירידה יכול רק הקב"ה והוא מדד וידע היאך שהאנשים משתוקקים ללמוד תורה, וזה החיים שלהם אז הקב"ה כמו שהוא נותן חיים לבן אדם נותן לו מזונות, וכל מה שמוכרח כך גם זה היות זה החיים שלהם הוא עושה ניסים, והנה מדרגות אלה רחוקות מאוד מאתנו וכאלה נסים בפרט, אבל מה שעלינו לדעת עד כמה צריך להתחזק בהשתוקקות לתורה ויראת שמים וכמה שיש יותר השתוקקות יותר יראת שמים נהי' מאושרים כי זה כל האושר של בן אדם ולזה הוא נוצר.

להקים מקומות חינוך שהחינוך שלהם הוא תכלית הטוב

מתוך דברים שנאמרו בכנס הגדול בשטרסבורג כתוב במדרש (הובא בילקוט שמואל א' א') כי לפני ששמואל הנביא נולד בכל יום היתה בת קול יוצאת ומפוצצת בכל העולם כולו, ואומרת עתיד אחד לעמוד ושמו שמואל, ומה זה מפוצצת? משמע כמו פצצה שלא היתה סתם בת קול, אלא כפצצה שהיו שומעים כל העולם כולו, וממשיך המדרש כי כל אשה שהיתה יולדת בן בתקופה ההיא היו קוראים את הבן שמואל, והיו הרבה מאד ילדים שנקראו שמואל, וכל אחד ציפה שבנו יהי' שמואל הנביא שיהי' הצדיק הזה, ובסוף כשהתחילו לגדול ראו שזה לא הוא עד שבא שמואל ואמרו זה הוא. והשאלה היא מה אנשים חשבו במה שקראו שמו שמואל. אלא אנשים בדרך כלל ובזמננו בפרט הם מאד שטחיים, ולכן שייך שקראו את השם שמואל, וזהו הם חשבו שיקראו לו שמואל וזה כבר יצאו ידי חובה, אך האם בזה הוא יצא? חנה הצדקנית אמרה כי אחרי שיגמל הנער והבאתיו אל בית ה' וישב שם עד עולם כך היא הקדישה אותה להיות תלמיד חכם לעולם, שהרי לא ה' כהן ומה עשה שם בודאי לא נתעסק בהבלים רק עסק בתורה ויראת שמים וישב שם עד עולם. והיא זכתה באמת, אך יתר האנשים לא כתוב שעשו משהו מיוחד אז מה נשאר רק שקראו לילד שמואל, אבל לא היה שמואל הנביא, הקב"ה יעזור שכל אחד ישתדל באמת להשריש בלב של הילד תורה ויראת שמים ויקומו מקומות חינוך שהחינוך הוא תכלית הטוב בתורה ויראת שמים, ואז הקב"ה יעזור שיהי' להורים נחת וכל כלל ישראל יהי' להם נחת הקב"ה יעזור שכולנו נזכה לגאולת עולמים במהרה בימינו אמן.

צריך ללמוד כל החיים וצריך להשפיע על ההורים

אסיפת ראשי ישיבות קטנות בפריז

מאן דיהיב חיי יחיב מזוני, אני תמיד אומר אומרים שיש היום בעולם שבע מיליארד אנשים, וכולם אוכלים כל יום, כולם אוכלים והאין זה? אין קושיא וזה כל אחד צריך לדעת כי אוכל הקב"ה יתן והאין יתן זה לא נוגע לנו רק צריך כעת ללמוד, וזה העיקר, ולאכול הקב"ה כבר ידאג שיהי' מה לאכול, וזה קשה בן אדם לא רואה את זה בעיניים בפסוק כתוב ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו וגו' ברוך הגבר אשר יבטח בה' והי' מבטחו זה צריך שיהי' והי' מבטחו הקב"ה יש לו לתת לכל אחד לאכול, ואין מה לדאוג שימות ברעב צריך בטחון ולאט לאט הדבר יכנס.

וצריך להשפיע על ההורים מה יכולים לעשות יותר? אם יהיה הורה אחד שיעשה או שתיים במשך הזמן יהי' עוד אחד ועוד אחד יראו שהילד הזה מתחנך טוב אז יראו שזה טוב.

והנה להבדיל בלמודי חול יש ציונים, הוא יודע זה וזה אבל בתורה אין כזה דבר אי אפשר להגדיר את זה אם אחד למד ב"ק, ב"מ, ב"ב, אין תואר מיוחד לזה ולהורים זה מפריע שאין כאלה דרגות כי הם התרגלו שלומדים לימודי חול בבתי ספר, וחושבים שזה הלכה למשה מסיני אבל אין לזה שום חשיבות, ואדרבה אם יש ציונים ותוארים אז כשגומר את הכל כבר לא צריך ללמוד, אבל בתורה אין כזה דבר כי צריך ללמוד כל החיים" ולא שייך לקבוע גם ציונים על איכות בתורה, והעיקר הוא להשפיע על ההורים ולהסביר להם שהתכלית להיות ירא שמים, וכמדומה שמרן החפץ חיים היה אומר כי בן אדם דואג לפרנסה שלו שזה רק על שבעים או שמונים שנה, אבל הרי צריך לדאוג על נצח

ולמה לזה לא דואגים הרי מה יותר חשוב נצח או שבעים שנה? וצריך להתחיל ללמוד תורה עם הילדים מיד אחרי הבר מצוה, ולא יאבד את עיקר שנותיו אמנם בתחילה ההורים לא ירצו כ"כ ויבואו רק אחדים, אבל אחרי שיתחיל הסדר ככה ויכנס יותר יראו שזה טוב וכמו שהגמ' אומרת ביומא (פו, א) שיאמרו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אז יבואו כבר.

תורה מתוך הדחק

בישיבת "חכמי צרפת" - עסק לע בען - כ"א אדר תשס"ב יש דברים שאם בן אדם ה' יודע להעריך אותם ה' נוהג אחרת, כמו שרואים במדרש הובא בילקוט רות (פרק ב' אות תר"ד) א"ר יצחק בא הכתוב לומר כשאדם עושה מצוה יעשה בלב שלם אילו ה' יודע ראובן שהכתוב מכתוב עליו וישמע ראובן ויצילו מידם בכתפו ה' מטעמו ומוליכו אצל אביו, אילו ה' יודע אהרן שהכתוב מכתובו וראך ושמח בלבו בתופים ומחולות ה' יוצא אלו ה' יודע בועז שהכתוב מכתובו ויצבט לה קלי עגלים פטומות ה' מאכילה. רואים בחז"ל שאפילו אנשים גדולים כמו ראובן אהרן בועז שהיו גדולי עולם, ובכ"ז אומרים חז"ל שלא ה' בלב שלם כמו שהי' צריך כמוהו הכל לפי דרגתם, אפי' ראובן שהתורה אומרת וישמע ראובן ויצילו מידם אבל לא ידע שהתורה תכתוב את זה ואם ה' יודע בכתפו ה' מטעמו. [רבי כהן ורבי יהושע דסיכנין בשם רבי יהושע בן לוי לשעבר אדם עושה מצוה נביא כותבה, ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה, אליהו ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב]

ומה הפשט בזה, אלא שלא העריך את הדברים כמו שצריך ואם ה' מעריך את הדברים כמו שצריך ה' עושה בכל הכח בכל הלב בכל מה ששייך, ואותו הדבר אהרן הרי כתוב וראך ושמח בלבו והוא כאמת שמח בלבו ומה חסד אלא משמע שאילו היה יודע היה שמח עוד יותר והאין שייך יותר בזה ה' יוצא בתופים ומחולות, וכן בועז אילו ה' יודע שהכתוב מכתוב עליו ויצבט לה קלי עגלים פטומות ה' מאכילה. גילו לנו חז"ל שכשאדם עושה מצוה יעשה בלב שמח, ואף שמח בלבו לא מספיק אלא צריך לצאת בתופים ומחולות.

ובדומה לזה אברכים שלומדים תורה לא מרגישים את האושר שיש להם, ואם היו יודעים את האושר שיש להם היו עוסקים בלימוד התורה עם יותר לב, אמנם בוודאי לומדים טוב אבל משמע בחז"ל שאפי' אנשים כאלו גדולים אם היו יודעים את החשיבות של הדבר היו עושים ביותר לב שמח ביותר כוח וכדו, א"כ הרי רואים הרבה פעמים אברכים ובחורי ישיבה שנשברים, וזה נובע מחמת שהם לא יודעים ומעריכים מספיק את מה שהם עושים, הם לא יודעים איזה חשיבות יש בעיני הקב"ה לעבודה שהם עושים.

ובדרך כלל לא האברכים לומדים תורה מתוך הדחק אין להם רחבות. וכן אדם שהוא בתוך דחק הוא ממורמר, אבל זה מפני שהוא לא יודע עד כמה חשוב בעיני הקב"ה, מה שהוא לומד תורה מתוך הדחק, וכמו שחז"ל אומרים בסנהדרין דף כ' א' על הפסוק שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל שקר החן זה דורו של משה והבל היופי זה דורו של חזקיה, אשה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה בר אילעי שהיו ששה מתכסין בטלית אחת יוצא שכל מה שלמדו תורה בימי חזקיה שנעץ חרב בבית המדרש ואמר מי שלא יעסוק בתורה ידקר בחרב, וכן דורו של משה רבינו שכל כלל ישראל למדו תורה, והכל לא חשוב כדורו של רבי יהודה בר אילעי שהיו מתכסין ששה בטלית אחת שהיו עניים ולומדים תורה מתוך הדחק נמצא שזוהי החשיבות הכי גדולה מה שיש.

ואדרבה מחמת זה גופא ה' צריך להיות לבן אדם שמחה כ"כ גדולה שלא יהי' לו שום משהו של עצבות של עגמת נפש, שהרי הוא הכי מאושר הוא לומד תורה מתוך הדחק והי' צריך לשמוח שהוא לומד תורה מתוך הדחק שהרי דורו של רבי יהודה בר אילעי שלמדו תורה מתוך הדחק זוהי החשיבות הכי גדולה.

ממילא אתם שלומדים תורה מתוך הדחק כי אף אחד לא עשיר, ולכל אחד יש בעיות אם בעיה זאת או בעיה אחרת, וזה מביא לפעמים לעצבות מפני שחושב שזה לא טוב לו, אבל דוקא זה הכי טוב לו הוא זה שחז"ל אומרים עליו אשה יראת ה' היא תתהלל זאת אומרת שזוהי המדרגה הכי גדולה.

וזה אתם צריכים לדעת שיהי' בלב שלם ללמוד את התורה ולהרגיש את העונג ואת השמחה שאתם מקיימים מצות ה', ואצל הקב"ה זה כ"כ רצוי והוא כ"כ אוהב את זה יראת ה' היא תתהלל יותר מדורו של חזקיה ויותר מדורו של משה ד' יעזור, שלא תצטרכו ללמוד תורה מתוך הדחק אבל מצד שני אם זה מתוך הדחק צריך לשמוח עוד יותר שאתם זוכים להיות רצוי מאד בעיני הקב"ה, ובמקרה כזה צריך להיות בלב שלם ועי"ז תזכו ג"כ לגאולה האמיתית ולזכות לראות שיקויים הפסוק יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו.

יום הארציט של הגאון הגדול רבי חיים קמיל זצ"ל נלב"ע ט"ו אדר ב' תשס"ה

כבר הבאנו כמה וכמה ענינים על הגר"ח זצ"ל בגליון פר' צו תשע"ד, ופר' כי תשא תשע"ה ונביא כאן עוד ב' ענינים נוספים.

שכינה מדברת

באחד הפעמים שהגיע רבנו לאופקים, נשאר הגר"ח לעמוד כל זמן הדרשה של רבנו, וכשהתפללו על כך אח"כ תלמידיו מפני מה נשאר לעמוד כל זמן שדיבר רבנו, אמר שהרגיש ששכינה יוצאת מדיבור גרונו ולכן הוא מוכרח לעמוד ולשמע דא"ח בעמידה.

שב ואל תעשה

לפני אחד הפעמים שהגר"ח צ' פינקל זצ"ל רצה לנסוע לארצות הברית, ובני משפחתו חששו לבריאותו, ולכן ביקשו מהגר"ח [שהיה מורו ורבו] שישפיע עליו שלא יסע. ובלילה שאחריו חלם הגר"ח שמרן הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל אומר לו בכעס למה אתה מפריע לישיבה? ובבוקר לא ידע הגר"ח מה לעשות, ושלח לשאול את רבנו שליט"א מה מוטל עליו לעשות. ורבנו אמר לו 'שב ואל תעשה' אל תתערב להגר"ח זצ"ל ואם הוא רוצה שישע.

יום הארציט של הרה"ג ר' זאב וולף רוזנגרטן זצ"ל נלב"ע ט"ו אדר ב' תש"ס

ידידות רבת שנים היה בין רבנו יבדלחט"א לר' וולף זצ"ל, ידידות שהחלה משנת תש"ב כששהה רבנו עם הגר"מ סאלובייצק זצ"ל בעיירה 'בעי' ורבי יעקב ארלנגר ומשפחתו היו שם גם [כי ברחו משו"ץ הגרמנית מחשש שיכנסו לשם הנאצים], ור' זאב התארס עם בתו תיבחלט"א של ר' יעקב, ומיני אז הכיר את רבנו והגר"מ, והמשיך לאורך כל השנים גם כשהיה רבנו בארץ ישראל היה שולח לר' מכתבים בענינים שונים [וכבר הבאנו בגליון פר' תרומה תשע"ה מכתבי רבנו אליו לקניית בנין הישיבה הגדולה ישיבת בריסק שברח' פרס] והרבה צדקות היה מעביר ר"ו דרך רבנו לעניי ארץ ישראל, וכן היה מעביר צדקות למרן הסטיפלער זצ"ל, והיה מהיחידים שמרן זצ"ל הסכים לקבל מהם.

והרבה פעמים כשהיה ר"ו מגיע לארץ ישראל היה נכנס לרבנו ומדבר בלימוד שעה ארוכה. ואמר רבנו שליט"א לבנו של ר' זאב - נאמן בית הרה"ג ר' יצחק שליט"א: אביך היה הגרויסער עילוי און אגרויסער ת"ח און האר האט מיר אסער גאלפען וואן איך בין גיווען אין שוויץ - [-אביך היה עילוי גדול ות"ח גדול ועזר לי הרבה מאוד בעת שהותי בשוויץ]. נביא כאן כמה ענינים ומכתבים מרבנו.

לקומם את בית ישראל

בשיחה שנערכה עם רבי וולף רוזנגרטן זצ"ל למוסף שב"ק לאחר סילוקו של הגר"מ סולובציק זצ"ל סיפר: אנחנו מכירים עוד משנת תש"ב באמצע המלחמה הנוראה, רבי משה הגיע אז לשוויץ עוד לפני המלחמה יחד עם יבדלחט"א מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, שניהם קבלו צו גיוס לצבא הפולני, מאה וחמישים איש גוייסו באותו גיוס הם לא שובצו ליחידות ונשארו בעתודה לעת הצורך. אני זוכר את פרק זמן הביניים את השהות האזרחית הם ניצלו כדי להימלט מפולין כך הגיעו לשוויץ בשנת תרצ"ז-ח, ומאז לא זזה ידי מתוך ידו, עם קבלת צו הגיוס חרדו רבים לגורלם של השניים, שכן הצבא הפולני אינו המקום המתאים ביותר ליהודים אם לנקוט בלשון המעטה, חרב רוחנית כבדה חדה היתה מונחת על צווארם ליהודים היה ברור שהם אבודים מבחינה רוחנית, ומי נשאר ומי נותר כדי לקומם את בית ישראל מעפרות השואה הנוראה, דווקא הם דווקא הם השניים עם שאר גדולי ישראל.

נפלאות דרכי ההשגחה מי בנה את כלל ישראל אחרי החורבן הנורא, אותו קומץ של גדולים הרי כל אחד מגדולי ישראל ניצל בדרך ניסית כיצד היה כלל ישראל נראה ללא אותם ענקי רוח מרנן ורבנן החזו"א הגר"ז מבריסק הגר"א קוטלר ואחרים, הרי הציונות איימה לכלות את כל מה שנותר מן הכבשנים, היא קלטה את הגופים אודים מוצלים באש אך פשעה ברוחם, עסקה בפעולת מחיקה אגרסיבית של העבר ומי נותר כדי להלחם כדי להמשיך רק אותו קומץ של גדולי ישראל, ושני האודים הללו שזיכתי לסייע להם בס"ד, כיצד היינו נראים בלעדיהם: אכן נפלאות דרכי ההשגחה.

אירוח הגר"ז בביתו

סיפר רבנו: כשמרן הגר"ז הי' בשוויץ והתארח אצל ר' זאב רוזנגרטן ז"ל, ורצה לשמשו אמר לו הגר"ז באתי לכאן במיוחד עם ילדי שהם ישרתי אותי, ועל דעת זה באתי לכאן, ולא הסכים שאחרים ישרתי אותו.

א"א אפשר לברוח מהפעקלה

נשאל רבנו, שהיה ויכוח בין אברכים ורוצים לשמוע דעת רבינו: היה אברך שמשפחתו גדלה ונעשה לו צפוף בביתו, ורצה לעבור למקום אחר לגור בבית גדול יותר, ואח"כ נמלך בדעתו דנה על כל אחד נגזר במשך ימי חייו עגמת נפש, ומי יודע אם יברח מזה איזה יסורין אחרים יבואו עליו, ואילו אחרים טענו לו זה לא שיקול, כיון שבידך לעבור דירה ולמנוע הדבר, נחשב שאתה בעצמך עושה לך את היסורין והדבר אינו נחשב כקבלת יסורים. ואמר רבינו שצודק האברך הראשון, שאינו נחשב שמביא עליו את היסורין, וכי עשה זה לעצמו? כך נתגלגל עליו שהדירה נעשתה קטנה, וצודק בטענתו דבאמת כך הוא הדבר אדם בורח מפעקל אחד (חבילת יסורים) ולא יודע איזה פעקל אחר עומד להגיע אליו [כמובן שהכל לפי הענין]. אומרים שהח"ח אמר משל למה הדבר דומה לאחד שקשרו אותו באזיקים ומנסה לברוח, וכמה שמנסה לברוח הוא רק מסתבך יותר ויותר בתוך האזיקים.

והוסיף רבינו שיש לו כמה דוגמאות לדבר, ואמר דוגמא אחת שזכר בשעת מעשה, שהר"ר זאב רוזנגרטן היה ראש הקהל של קהילת ציריך בשוויץ, ובוים מן הימים כבר הי' קשה לו הדבר מרוב טיידות והתפטר מתפקידו, והנה בעסקו הפרטי הי' לו גוי שניהל לו את כל העסק בצורה מיוחדת וישרה, ויכל לסמוך עליו, ולפתע מת אותו גוי, ולא הצליח למצוא גוי אחר כ"כ טוב שניהל את העסק בישרות ונאמנות כמוהו ונעשה לו הדבר מאד קשה, ואמר שכבר הי' עדיף לו להישאר בתפקידו הקודם שהי' יותר קל ממה שעכשיו נפל עליו עבודה זו. (צדיק כתר יפוח)

לעלות לארץ ישראל

בערוב ימיו של ר"ז פנה אליו רבנו ע"פ בקשת בני משפחתו שיעבור לארץ ישראל

בס"ד לכב' ידידי עוז הרה"ג רב זאב רוזנגרטן נ"י ולכל אשר לו אך טוב וברכה כל הימים. כפי ששמעתי בזמן האחרון, אין כתרה"ג כ"כ בקו הבריאות, ויתכן מאד דאורא דא"י יותר טוב בשבילו, גם מחמת סיפוק רוחני שיש לקוות שהי' לו כאן יותר מבציריך. והיות וכפי ששמעתי ישיבת לוצרן תוכל להתנהל גם בהיותו כאן, וגם ישיבת מוסקבה, צריך לדאוג שמישהו ינהל את עיקרי הדברים שם אף בהיות כב' כאן. א"כ אולי כדאי לכתרה"ג להעתיק מושבו הקבוע בארץ הקדושה, ומדי פעם בפעם יהי' לסדר הענינים הנצרכים דווקא להעשות על ידו, כאורח נטה ללון על קצת זמן שם.

והנני בזה לברך לכתרה"ג בבריאות הנפש והגוף, ושיזכה לרוב נחת מכל יוצאי חלציו, גם יעזרהו שיוכל לשקוד על התורה כחפצו הטוב. ידיו אהרן יהודה ליב שטיינמן. ט' שבט תשנ"ט. בני ברק יצ"ו

המלצה לכולל בבני ברק [א' מיני רבים ששלח רבנו לר"ז]

בס"ד ער"ח תמוז תשל"ד בני ברק יצ"ו
שלו וכל טוב לכ' ידידי עוז הרה"ג ר' זאב נ"י רוזנגרטן ולכל אשר לו אך טוב וברכה כל הימים
הנני בזה לברך אתכם ברכת מז"ט לרגל נשואי בנכם היקר מוה"ר יצחק נ"י המיועד להתקיים בקרוב ויה"ר שתרו רוב נחת ממנו ומכל צאצאיכם שיחי', שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו.

באתי בדברי אלה לפי בקשת המוכ"ז הרב אברהם גרינבוים נ"י למד בכולל פוניבז הרבה שנים ולפני כשנה יסד כאן כולל אברכים, וחפץ הי' בידו הצליח לרכז אברכים רציניים השוקדים בתורה אשר הם מעותדים לגדל ולהפריח בתורה ויראה, ולא באתי בזה לתאר יקרת ערך כל כולל וכל ישיבה אשר כל א' מהם מוסיף להגדיל תורה ולהאדירה ולכל א' מהם יש משהו שאין באחרת, כי כ"ז יודע היטב יותר ממני, רק איני יכול להשיב ריקם פני המוכ"ז היות שבא לאתרא דאין מכירין אותו ובאתי בזה להכירו כי הוא ירא שמים גדול, ויה"ר שיתגלגל זכות ע"י הזכאים להחזיק בתורת אלקינו ויתברכו כל העוזרים והמסייעים לזה ממקור הברכות בכל טוב סלה. ומברככם בכל טוב סלה אהרן יודא ליב

זכות לעולם העליון

ר"ז היה פעיל גדול בהשגת הדרכונים לבני ישיבת מיר בפולין שצ"ז ברחו לשנחאי. ובהלויותו של ר"ז נסע רבנו לשדה התעופה ושם אמר למרגלות מיטתו כי זכות זו של הצלת בני הישיבות בזמן השואה היא זכות גדולה ועצומה שע"ז יש לו חלק גדול ונכבד בתקומת עולם התורה בארה"ק ובארה"ב לאחר החורבן, ע"י הצלת אותם מאות בני תורה שנעשו לאחמ"כ למרביצי התורה והמוסר וזכות זו תעמוד לזכותו בעלותו עתה לעולם העליון.

הניח לכם ירושה

לאחר פטירת ר' וולף שלח רבנו מכתב תנחומין לבני המשפחה לכבוד משפחת רוזנגרטן שיחי' בטוב ובנעימים.
אביכם הגדול הנחיל לכם ירושה רוחנית גדולה בתורה וביראת שמים, תזכו לנצל ולהמשיך וגם אתם תוכלו להנחיל ליוצאי חלצכם כהנה וכהנה. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. א.י.ל. שטיינמן ומשפ.

מרבינו מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת החור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא חרדיג ר' אברהם צבי טובי שליטיא

א ה ה - - -

אוי מה היה לנו, הלא אמנם אכן דאבה נפשנו, כאשר בשבוע האמון ראו את הנהגת מדת הדיון, ונתקיים בכנס בית ישראל, דודי ירד אלנו אדוואת הדולס ארעות בגנים ואלקוט שונים, כאשר איקט הקב"ה תלמידי אבאים מופלגים, אבירים יקרים, נשים צדקניות, ויניק ואבים, בפתח פתאום! ובעתה רבינו ע' הצרות הנולדות שבאו בנה ארז נה, נאנא מאד, וכדרכו שתק ולא אמר דבר. רק כעסא שכולס בערז מנוקא תהילות. ומה עצה יש להתחבך להינצל ממדת הדיון. שתק ואשב ע' אמר "זאר הימן פון לשון הרע" להישאר מלשון הרע... ובידך את כולם שיהי' להם טוב.

ואחרי מפאיוחדים שלקח ממנו כחול אילכב' של מנזר, פוא הגאון רבי רפאל שמואל י. שיינלזון זצ"ל מפתלמי חכמים פאוכפקים כעירנו לפעיצו עזי כי אפן כמה שנים לפיה כמזכ סכנא מאב, אחר עזי רכין "כי רבים צריכים לו". ופאופרסמות אינן צריכות ראיה, פאיק לפיה כל כולו תורה עס ריתחא פאורייתא, וכאפכתה שלגא תאיה, מי יתן תאורתו.

כא כן נתכשרנו על סילוקו של פיקר מאב, הרה"ג ר' אליעזר י. מן זצ"ל כן של הגאון הצדיק ר' מרדכי ל. מן זצוק"ל ראש ישיבת "בית פאל" לפיה קשור ככל אלו ארכין ער ימו פאחרון, וכבר אפן עשרים שנה עק וחסר ר' ארצי כעז, ע' ככר רכין וקנן פבור שליט"א. ויג ימין ככל פיה פנפטר פפגא כנר' אליעזר ע"ל. אבס יקר וכע' אב.

וככ פנפטר אפליא את כן פחלוק הרה"ג ר' משה שליט"א תאיה חכם לכל כולו תורה, עס נכבת רכין כת הגאון רבי שרגא שליט"א. ופאכל עזא ופאנפח רכב.

ואין אן אלא לפתחן אפן כוראין ית"ל אכין פאכ פרחמן חוס ורחס עזין, ונא פתנפג עמן כאבת סוכ פחסיק, ותאמר ותחיל אגאלין כאפרר כימין, ותאמר אצרותין פ' המקום ינחם וירפא את שברם של כל המשפחות השבורות והרצוצות, בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

זחחי יתן אל לבו...

לאחרונה נשאל רבינו על אחד שנסתלק באופן פתאומי, ונשארו חובות גדולים שהי' בדעתו לשלם לאט לאט, ולא זכה. ולא השאיר אחריו נכסים, שיוכלו לשלם מממונו את החובות, אם יש ענין שחבריו יאספו כסף כדי לשלם את חובותיו. ואמר רבינו דפשיטא שראוי להשתדל בזה.

ועזין לפתכונן כאפ יל או אבס אראות אהול כימי חלבו אאורק יאים ולינס שנתן או פככ"פ, אם כאמון לחייכ אכן אבס כק, כל שכן כענע רוחניות, כי פכמן קצר ופאלאכב ארוכב, ואין פאין אפ שולש כעצמו או אפא אחר מאפ ועלרים מאחרים, כפי לפאריק רכין ככב, אפן שנים.

וכ"ל סאיז האד און נויי אז מעז דארף אז קומען צו מענטשין, פ' זה צרה צרורה בשצריך להגיע לאנשים. ובמו בעולם הזה בשחאדם צריך להזדקק לבריות שיעזרוהו זה לא טוב, כך בעולם הבא, בשצריך לזכויות שיעשו אחרים בשבילו, זה "אוי ואבוי". אדם הולך לבית עולמו אומרים קדיש בשבילו וכו', זה הכל "גיפעתלטע פרויט", - לחם חסד, שנאר... זה בכלל נצרך לבריות ולחם צדקה, הכל הוא מקבל מאחרים, בבחינת "שנאר" - נדבות - אומרים עליו קדיש זה מציל אותו, אומרים ברכו מציל אותו, פרק משניות מציל אותו, אפער ער אליין... אבל הוא בעצמו... הוא מוכרח להגיע לאחרים! הוא מסבך! מסבך! אמנם בנו הוא יוצא חלציו, זה הכל נכון, אפער האד און נויי אז מעז דארף אז קומען צו פערעמדע מענטשין, סאיז נישט גוט... אבל אוי ואבוי בשצריך להגיע לאחרים, זה לא טוב...

מי יוכל להסתדר, סוף כל סוף רוב האנשים, כמעט כולם! עוברים בגיהנום, א'א גוטער גיהנום נוי סאיז דארף צו זיין... בזה גיהנום טוב כמו שצריך... ואח"כ עם קצת קדיש ועוד קצת זכויות, נשאר לו קצת עולם הבא "משחוי" עולם הבא, עפעס, "אפייעלע"... אבל מה עם התכלית שבשבילה הוא נברא?

רק יחידים, יחידים... ראיתי בני עליה והז מועטין, יחידים ממש זוכים להגיע לתכלית שלהם בעולם, אפער רוב מענטשין שוין מעז האט שוין דורך געקלאפט אפיסל גיהנום, דא דארטין, נאר אעצה געבז, "דאס איז דאס", אבל רוב האנשים תינה

עברו את הגיהנום, התנקו שם קצת, הסתדרו איבשהו... אבל אח"כ זהו זה....
"סאיז נישט פשוט" זה לא פשוט, אנשים לא יודעים מה שנעשה, אם אנשים היו יודעים מה שנעשה בשמים, מוקאדינג, מוקאדינג? נורא, נורא! אני כבר לא מדבר על גיהנום עם כל העונשים, אבל מה יהיה לו אח"כ, נואס נועט ער נייז נאך דעם? און אָרעם מאן? און אָרעם מאן? מה ישאר ממנו עני ואביון...

וכאשר אותו יום אר לפיתפ הרבנית הצדקנית מרת תמר ע"ה על ערל בוי, וכל רחץ חלכו כי כא פקל, ופי' רכין לקוץ כאמירת תפלים כל פקאן, אפתח פנה אולי, ואומר הרי אינו דומה מצוה שאדם עושה בחיים למצוה שעושים בשבילו לאחר מזה ועשרים, והיות והרבנית היתה רגילה לתת כל חודש כסף לבמה מצות, - אפס נכורץ פיה ארגון אכ לאחים, וכן אגא"ח פרכנית פצקנית ארטריו תחי' וצור כאפ פכרים, - לכן תזכה לה כסף, ונתן לי לזכות עבורה, ואח"כ אמר לי לזכות בהם לכל הדברים שמנה אז, ובכך תזכה לקיים עוד מצות, כשהיא עדיין עלי אדמות. כפ פפכר לפטריא את רכין כלעותיפ פאחרונות... פאיק אפאר אפוסילי אפ פכויות... נראו! ומכפ נאמא אהטויל כל אפ לכיני. וככפ נכפ פירחם עלין אכין אלכנ, ויאמר אצרותין ביי! ונכפ כקרוכ אמל אגאולת ישראל ככיאט אליה צבקנ ככ"א.

ב' דעות באדם אחד

כתובות דף י"ח ע"ב, כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. כד עסקו השבוע בסוגיא זו בשיעור רבינו לתלמידים היקרים משיבתו הק' "ארחות תורה", ועלה נידון ההפלאה מה היה לולא הגזה"כ דאינו חוזר ומגיד, האם הי' העד נאמן בשתי ההגדות, או שהיו מקבלין רק את העדות האחרונה. והעלה רבינו בספרו שהיו מאמינין רק לאחרונה. והביאו את הקושיא הידועה מאי שנא מפסק הלכה דמבואר בריש פרק הזהב דאף שרבינו הקדוש חזר בו, מייתנין ב' הדברים גם דילדותיה וגם דזקנותיה, ולא אמרינן דכיון שחזר בו, בטל הפסק הראשון.

ואמר רבינו דלא דמי, דהא גם בענין הלכה, אם יפסוק באותו רגע גם כשר וגם פסול, בודאי לא נקבל ב' הדברים, ורק כשאמר תחילה כשר ולאחר זמן אמר פסול, חשבינן להו כב' דעות. וא"כ בהגדת עדות אם נקבל את שתייהן, הרי זה כאילו יש כאן ב' הגדות באותו זמן סותרות זו לזו, ולא שייך לקבל שתיהן.

שאלת היצר הרע...

כפי לכינון כתקופה פאחרונפ איבי לכוצ אכניס נפלאים אזורר ופאחריר פלככות על סכנת פטכנולוגיפ פאיומפ, פאכקלט אפילו אפוס נשיפ, נשאות קבולות, וכאלו ליאת אכ מיוחבת, חס ושלום... אכיא לאלפ עלותפ כימים אלו על שולחן רכין כסוגיפ חאורפ כו.

יהודי יקר שרוצה להזמין בני משפחה הרחוקים מיהדות, לסעודת פורים, כדי שאולי עי"ז יזכו להתקרב ליהדות. אלא שכמובן ברשות יקרים אלו וילדיהם, מכשירים לא כשרים, הפתוחים לכל שבעה מדורי גיהנום... ויש חשש שילדי משפחת האברך יחשפו לדברים גרועים, מה עושים בזה? הגיב על זה רבינו "דאס איז אשאלה וואס די יצר הרע האט געמאכט..." פי' זוהי שאלה שהיצר הרע המציא... ואם לא יזרקו את המכשירים לא להזמינם.

קידושי כסף ראורייתא

הביא רבינו את דברי רש"י בכתובות דף ג' ע"א שכתב שמעתי כל רבותי מפרשים דקדיש בכספא דקידושי דרבנן נינהו. ותמה רש"י חדא דגזירה שוה היא קיחה קיחה משדה עפרון, ועוד אי דרבנן נינהו האיך סוקלין על ידו וכו'. ושאל רבינו מהיכן פשיטא ליה לרש"י שסוקלין על קידושי כסף. ולמה שתמה רש"י דאיכא גזירה שוה, הביא רבינו את דברי התוס' בשבת דף צ"ז ע"א שהיה להם קבלה מנין גזירות שוה שבתורה, וכנראה דעת רבותיו של רש"י דהאי גזירה שוה לא נתקבלה, אף שזה דוחק דהא בגמ' מייתי לה בסתמא.

עוד ישמע... קול חתן וקול כלה

נשאל רבינו לענין הפטרת פרשת "צו" בשבוע הבא, אם יש למנוע מלתת מפטיר לחתן בהפטרה זו, הואיל ויש שם כמה פסוקים שאינם משמחים.. או אולי ידלגום. השיב רבינו: לא לעשות מזה עסק, וזו לא הפעם הראשונה שחתן עולה בהפטרה זו, ואין לחשוש.

גליון ע"ב פ' צו
מז אדר-ב' ה'תשע"ו
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

יִרְמְיָהוּ א', יא
שְׁמוּאֵל-א' טו, יד
יִרְמְיָהוּ ז, כב

¹ יומא פ"ג, מ"ח

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

245

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • גיליון פורים תשע"ו

א

שיחה שנאמרה בליל תענית אסתר אשתקד

פורים – החטא והתיקון

הנה בפורים יש כמה מצוות, קריאת המגילה, משלוח מנות, מתנות לאביונים, וסעודת פורים, וגם מזכירים על הניסים בתפילה ובברכת המזון, וידוע שאצל חלק גדול מהציבור פורים הוא יום של חוסר התמדה בתורה, שלומדים פחות מן הרגיל, ויש כאלה שאינם לומדים כלל בפורים, וסבורים כביכול שיש היתר לביטול תורה בפורים, אבל באמת זה ההיפך ממה שצריך להיות, ופורים הוא זמן קבלת התורה מאהבה, שראוי להתחזק בו בעסק התורה.

ונתבונן תחילה בנס פורים, מדוע הייתה הגזירה, ובזכות מה זכו לנס. הנה כל גזירת המן הייתה בהשגחה, והיו חטאים שגרמו לזה, כמו שאמרו חז"ל (מגילה יב, א) מפני מה נתחייבו כליה וכו', ואמרו (אסתר רבה ז, יח) שהגזירה הייתה חתומה בחותם של טיט, היינו שאפשר לבטל אותה על ידי תשובה, ובאמת כך היה, שכלל ישראל צמו וחזרו בתשובה, ובזכות זה מן השמים ביטלו את הגזירה.

ואמרו כי הגזירה הייתה מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע¹, ויש להבין וכי על חטא כזה של קצת הנאת העולם הזה מגיע עונש חמור כל כך להשמיד להרוג ולאבד? בפרט שכל המאכלים באותה סעודה היו בהשגחתו של מרדכי, וכדאיתא בגמרא שם על הפסוק לעשות כרצון איש ואיש – כרצון מרדכי והמן, ופירש רש"י: שהם היו שרי המשקים במשתה, והיינו שלא הייתה שום שאלה מצד כשרות המאכלים, אם כן מדוע נענשו על זה, ובמה הייתה התביעה עליהם?

ויתכן לומר בזה, משום שבאותו הזמן עדיין היה בית המקדש חרב, והרי צריכים לזכור ולא לשכוח את החורבן, כמו שכתוב (תהלים קלו, ה) אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, ואמרו (ברכות לא, א) שבזמן החורבן אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה, ותיקנו כמה תקנות זכר לחורבן (ב"ב דף ס' ובשו"ע או"ח תקס) כגון כשאדם סד את ביתו בסיד צריך לשייר כנגד הפתח אמה על אמה בלא סיד, וכשעושה שמחה צריך להניח מקום פנוי שירגישו שם את חוסר השמחה, ובכל יום בתפילה מבקשים ולירושלים עירך ברחמים תשוב, ויש נוהגים גם לעשות תיקון חצות להתאבל על החורבן [ואמנם אף על פי שצריכים להצטער על החורבן, כתוב במשנה ברורה (א, י) שעסק התורה והתפילה וכן קיום המצוות צריך שיהיו בשמחה].

אם כן יתכן שזה היה החטא, שבזמן החורבן נהנו מסעודה כזאת שאחשורוש הוציא שם כלי המקדש והשתמש בהם (מגילה יא, ב), וגם לבש בגדי כהונה (שם יב, א), ובר"י על העין יעקב הוסיף לבאר שכל עיקר אותה סעודה היה לשמחה על ביטול בנין בית המקדש, כמבואר בגמרא שם כי אחשורוש עשה חשבון שכבר עברו שבעים שנה מגלות בבל ועדיין לא נבנה בית המקדש, ובה הייתה התביעה עליהם "שנהנו" מסעודה כזאת ושכחו את החורבן.

¹ כן הוא לטעם אחד בגמ' שם, ובאסתר רבה ז, יח, הובא רק טעם זה.

אכן משמע שהייתה עוד תביעה והיא שנהנו מסעודתו של "אותו רשע", היינו כי אחשורוש היה רשע, ואם נהנים מהרשע זה עלול להשפיע קשר של ידידות וקירוב הדעת עם הרשע.

וכשמתקרבים אל הגויים זה דבר לא טוב, ידוע שבחוץ לארץ בכל הדורות, היכן שהיה שיווי זכויות ליהודים ולא סבלו גזירות מהגויים זה גרם שיתקרבו אל הגויים וילמדו ממעשיהם, ואחר כך היה שם התבוללות רח"ל. המקום הטוב ביותר ליהודים היה בגרמניה לפני מלחמת העולם, ששם קיבלו היהודים שיווי זכויות, ותפסו מקום חשוב בכל שטחי החיים, והיו בהם עשירים גדולים, ומשם יצאו המשכילים הראשונים שהשפיעו וקלקלו את עם ישראל.

הסיסמה של המשכילים הייתה "היה אדם בצאתך ויהודי באוהלך", כלומר להסתיר את היהדות, שכלפי חוץ לא יכירו עליך שאתה יהודי, ורק בבית תתנהג כיהודי. לעומת זה ידוע שבגטו ורשה היו כמה רבנים, בהם הגאון רבי מנחם זמבא זצ"ל ועוד, שהכמרים הציעו להחביא אותם אצל הגויים, אבל הם לא רצו להסתיר את יהדותם, והעדיפו להישאר עם בני קהילתם, ונספו בשואה, הי"ד.

בכל הדורות היכן שנתנו שיווי זכויות ליהודים, שם התקלקלו, והיו צריכים חיזוק להישאר ביהדותם, כידוע בגרמניה היה הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל שקיבץ אחת עשרה משפחות בקהילה נפרדת כדי למנוע התבוללות, ובכך הציל את יהדות גרמניה.

מצינו שיעקב אבינו התפלל (בראשית לב, יב) "הצילני נא מיד אחי מיד עשו", וביאר בזה הבית הלוי כי יעקב אבינו ביקש על שני דברים, ראשית הצילני מיד אחי, היינו בזמן שעשו נוהג עימו בידדות כמו אח, יש סכנה שעלול לקבל השפעה ממעשיו הרעים, וגם מיד עשו' בזמן שאינו כאח, אלא הוא עשו, עם הידיים ידי עשו, שאז יש סכנה שיהרוג אותו. וביקש תחילה הצילני מיד אחי, משום שזוהי סכנה יותר גדולה, אם הוא כמו אח ורוצה להתקרב אליו. ולכן כשהציע לו עשו ללכת ביחד, אמר לו יעקב "יעבר נא אדוני לפני עבדו", והיינו שצריך להיפרד ממנו, כי אינו רוצה להיות עם עשו הרשע ביחד.

וזה היה החטא שנהנו מסעודתו של אותו רשע, שהיה קירוב הדעת וידידות עם אחשורוש הרשע, ולכן נגזרה הגזירה להשמיד להרוג ולאבד, והיו צריכים לחזור בתשובה כדי שתבטל הגזירה.

וכך באמת היה שחזרו בתשובה, וקיבלו עליהם תענית מיד כשיצאו השלוחים עם האגרות להשמיד להרוג ולאבד, אף על פי שהמועד הנכתב באגרות היה רק בעוד שנים עשר חודש, התחילו לצום מיד ב"יג בניסן, וצמו שלושה ימים רצופים, גם ביום טוב הראשון של פסח, כמו שדרשו (מגילה טו, א) על הפסוק "ויעבור מרדכי" – שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, והיה צורך השעה שהצום ידחה שמחת יום טוב.

ובאמת זו סכנה לצום שלושה ימים רצופים (רמ"א או"ח תרכד, ה) וצריך ביאור כיצד עשו כן [עיי' בימות קכא, ב, שאין זה מעשה נסים וראה מדרש שוחר טוב תהלים פרק כ"ב].

וזה היה תיקון החטא שכלל ישראל צמו וחזרו בתשובה, גם מרדכי הצדיק אסף את כל הילדים ולמד איתם הלכות קמיצה [מעניינו של יום ט"ז בניסן שהוא יום תנופת העומר כדאיתא במגילה טז, א, וברש"י שם] ובזכות זה זכו לנס שנתבטלה גזירת המן.

תקנת ימי הפורים

ולאחר נס הפורים קיבלו עליהם היהודים לעשות את ימי הפורים לימי משתה ושמחה, ותיקנו תקנות משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, וגם קריאת המגילה, והנה ענין קריאת המגילה מובן שהוא לחיזוק האמונה, מפני שנס הפורים הוא נס נסתר, שנראה כביכול שהוא בדרך הטבע, רק כשמתבוננים בכל השתלשלות הדברים מתחילת המגילה ועד סופה רואים את ההשגחה בכל פרט ופרט.

ובאמת יש להבין מדוע זה רק נס נסתר, הרי גם לאחר ביטול הגזירה לא נתבטלו האגרות הראשונות להשמיד להרוג ולאבד, כמו שכתוב (אסתר ח, ח) "כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב", ורק שלחו אגרות חדשות בשם המלך שמותר ליהודים להיקהל ולעמוד על נפשם, להרוג בשונאיהם ולהינקם מאויביהם, ולא היו יכולים להרוג את כל מי שרצו, רק מי שידעו עליו שהוא משונאיהם, והרגו חמישה ושבעים אלף, ולכאורה זה נס גלוי, שהגויים הסכימו שיהרגו אותם ולא נלחמו ביהודים.

אבל במגילה לא מוזכר שזה היה נס, וכפי הנראה הטעם בזה מפני שהגויים בעצמם הבינו, כי לאחר ששלח המלך את האגרות השניות שמותר ליהודים להרוג בשונאיהם, מעתה הרי כך היא מצות המלך שמי ששונא את היהודים הרשות נתונה ליהודים להרוג אותו, ואם ימנעו מהיהודים להרוג בשונאיהם זה נגד מצות המלך, וגם שוטרי המלך יעמדו לעזרת היהודים כנגד מי שיילחם בהם, לכן זה דבר מובן שהניחו ליהודים להרוג בשונאיהם ולא נלחמו בהם.

וכן כל נס ההצלה בפורים, נראה שהוא בדרך הטבע, אבל הוא נס נסתר, וכשמתבוננים בכל מהלך הדברים בקריאת המגילה רואים את ההשגחה, לכן תיקנו קריאת המגילה בפורים לחיזוק האמונה, וכמו שכתב הרמב"ם בהקדמה למנין המצוות ביד החזקה "ציוו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתנו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה ומי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו".

להרבות באהבה ואחוזה

אמנם יש להבין מהו ענין תקנת משלוח מנות ומתנות לאביונים. ידוע שהענין בזה הוא להרבות באהבה ואחוזה בין איש לרעהו, אבל צריך ביאור מה זה שייך לנס פורים, בשלמא תקנת קריאת המגילה והזכרת על הניסים מובן שהם כדי להזכיר את הנס ולחזק הרגשת ההודאה, אבל מה השייכות בין מידות טובות לנס פורים, ומדוע דווקא בימים אלו תיקנו תקנות לחיזוק המידות הטובות?

יום הכיפורים כ"פורים"

ידוע מהא"י ז"ל שיום הכיפורים הוא כ"פורים, היינו שבבחינה מסוימת פורים הוא זמן מסוגל יותר, ויכולים לזכות בו למעלות רוחניות יותר מיום כיפור, ולכן יום הכיפורים נתלה בפורים – כ"פורים".

ויש להבין, שהרי יום כיפור הוא יום שכולו קדושה, ובמשך כל היום עוסקים בתפילה ווידיים, ומתענים חמישה עיניים, ומתנתקים מכל ענייני הגשמיות, ועוסקים רק ברוחניות, וגם זוכים לטהרה ולכפרת עוונות, ואילו בפורים עוסקים הרבה בענייני גשמיות, במשתה ובשמחה, וכיצד יתכן שזוכים בו יותר מיום כיפור?

בפרט שידוע שבפורים יש הרגשה של פריקת עול, ורבים סבורים כאילו שיש "פטור" מתלמוד תורה בימים אלו, וגם מאלו שלומדים יש שמרגישים שזו מידת חסידות, וכאילו נוהגים "לפנים משורת הדין" במה שלומדים תורה בפורים, ובאופן של פריקת עול לא רק שלא מתעלים כמו ביום כיפור, אלא יש גם ירידה, וכבר אמרו (אבות ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, ואמנם ב"ה יש גם רבים בקרב הציבור שאינם נוהגים בפריקת עול בפורים.

ונראה שהיא הנותנת, דווקא משום שבפורים הניסיון גדול יותר, ומצד הטבע נמשכים בו לפריקת עול, לכן מי שעומד בניסיון ואינו פורק עול בפורים זוכה לדרגות גבוהות יותר, כי ככל שהניסיון אצל האדם יותר גדול, שמצד טבעו הוא אוהב פריקת עול, ולמרות הכל מתגבר ועומד בניסיון, זוכה בזה למדרגה יותר גבוהה, וכיון שבפורים הניסיונות יותר גדולים מיום כיפור, לכן מי שמתגבר עליהם זוכה למדרגות יותר גבוהות מיום כיפור.

ונראה לבאר בזה כי הנה מידות טובות הם יסוד כל התורה כולה, וכמו שכתב בספר שערי קדושה לרבי חיים ויטאל שמי שחסר לו בשלמות המידות כל מצוה שהוא מקיים אינה בשלמות, והיינו שחסר בקדושת המצוה, שהמצוה מקדשת את האדם, ועושה תיקונים בכל העולמות העליונים, ומשפיעה שם שמחה ואור, וזהו בזמן שאדם עושה את המצוה לשם שמים, אבל אם חסר לו בשלמות המידות הרי זה מלווה את כל המצוות שהוא עושה, שכל מצוה ומצוה שהוא עושה יש בה נגיעות של מידות רעות, ואינו מקיים את המצוות בשלמות לשם שמים, וממילא חסר בשלמות קדושת המצוה.

נמצא שאם חסר לאדם קצת אהבת הבריות, שאינו מקיים ואהבת לרעך כמוך ממש, הרי זה חיסרון בשלמות כל התורה, ולכן אמרו (ירושלמי נדרים ט, ד) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, היינו שחסר בשלמות כל התורה אם חסר באהבת הבריות.

והדרך לאהבת הבריות ולמידות טובות היא גם על ידי תורה, כי היצר הרע מפתה את האדם לתחרות ולמידות רעות, שירגיש שהכל שייך לו, וכביכול צריך לדאוג רק לעצמו שיהיה לו טוב, ואינו צריך להתחשב עם השני, וכדי להתגבר על היצר צריכים לעסוק בתורה, כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

אמנם תורה תבלין לבד אינו מספיק לשנות את טבע המידות, כמו שכתב באור ישראל לרבי ישראל סלנטר (מכתב יד) "ההתהפכות מרע לטוב בלי לימוד המוסרי הוא כמו בקשת הראיה בלי עין ושמיעה בלי אוזן", היינו שכדי שישתנה הטבע צריכים עבודה מיוחדת על המידה עצמה, על פי חכמת הנפש שבספרי המוסר, להתרגל במידות הטובות ולעקור את המידות הרעות, עד שהרגל נעשה טבע, וכגון מי שהוא בעל גאוה לשנות את הטבע שיהיה עניו בלב.

ואמנם גם לימוד המוסר אינו מספיק, אלא צריכים תפילה על מידות טובות, וכפי שמבקשים בסוף שמונה עשרה 'ולמקללי נפשי תידום' היינו שלא יהא אכפת לי שמבזים אותי, ולא להרגיש צער בזה.

ומבקשים תפילה 'נצור לשוני מרע' שלא לדבר לשון הרע, ויש להבין למה צריכים להתפלל נצור לשוני מרע, הרי זה תלוי באדם עצמו שלא ידבר לשון הרע, כמו שכתוב (תהלים לד, יד) "נצור לשונך מרע", ומדוע צריכים תפילה על זה, עד כדי כך שהאמוראים הקדושים היו מבקשים על זה בסוף תפילתם (ברכות יז, א), ומבואר כי לא מספיק מה שאדם משתדל בעצמו, אלא צריך גם לבקש רחמים, מפני שהיצר הרע חזק מאד, וצריכים סייעתא דשמיא להתגבר עליו כמו שאמרו (בקידושין שם) שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, ומה שכתוב "נצור לשונך מרע" היינו על ידי השתדלות יחד עם תפילה.

בפרט בענין לשון הרע, יש יצר הרע חזק מאד לדבר לשון הרע, ויותר מזה קשה שלא לשמוע ולא להאמין ללשון הרע, ומצינו שאמרו חז"ל (כתובות ה, ב) מפני מה אצבעותיו של אדם דומות ליתדות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באוזניו.

ומי שכבר שמע לשון הרע, כתוב (משלי טו, ד) מרפא לשון עץ חיים, היינו שעסק התורה הוא רפואה ללשון הרע, ונחלקו בגמרא (ערכין טו, ב) אם זוהי רק עצה לכתחילה למנוע שלא להיכשל בלשון הרע, או אפילו אחרי שכבר נכשל, עסק התורה מרפא ועוקר את החטא, וכל זה בזמן שכוונתו ורצונו לעקור את המידה הזאת.

קיימו וקיבלו - במידות טובות

על כל פנים נתבאר כי חיסרון במידות הוא חיסרון בשלמות כל התורה, ושלמות המידות מוכרחת היא לצורך קיום כל התורה, ובזה מובן מה שתיקנו בפורים תקנות לחיזוק המידות הטובות בין אדם לחברו, שהרי בפורים כלל ישראל קיבלו את התורה מאהבה, וכדאיתא בגמרא (שבת פח, א) שבמעמד הר סיני כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ובימי אחשורוש חזרו וקיבלו את התורה מאהבה שנאמר "קיימו וקיבלו היהודים" קיימו מה שקיבלו כבר.

ובאמת יש להבין כיצד יתכן שבמעמד הר סיני לאחר כל הניסים ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף, היו במדרגה נמוכה יותר מימי אחשורוש, וקיבלו את התורה רק מיראה ולא מאהבה.

ויש לבאר מפני שדרגות הולכות בהדרגה, וצריכים תחילה להשיג מדרגת היראה, ורק אחר כך זוכים למדרגת האהבה שהיא מדרגה גבוהה יותר, לכן במתן תורה הראשון במעמד הר סיני השיגו את המדרגה הראשונה שהיא מדרגת היראה, וקיבלו את התורה מיראה, ורק אחר כך בימי אחשורוש, שכבר הייתה להם מדרגת היראה ממה שקיבלו בסיני, אז היו יכולים להוסיף על זה ולזכות גם למדרגת האהבה הגבוהה יותר, ולקבל את התורה מאהבה.

ומאחר שימי הפורים הם זמן קבלת התורה מאהבה, לכן בימים אלו יש להרבות באהבה ואחוה בין איש לרעהו, כיון שלצורך התורה צריכים מידות טובות, ולכן יחד עם מה שקיימו וקיבלו את התורה מאהבה, תיקנו גם משלוח מנות ומתנות לאביונים לחיזוק המידות הטובות, והרגל נעשה טבע, כשעושים מעשים טובים מתוך מידות טובות זה מחזק את המידות הטובות. זה הכלל, כשאדם עושה מעשה טוב מתוך אהבת המעשה הטוב, מתחזקת בו המידה הזאת, וככל שעושה יותר מעשים טובים, נעשה יותר ויותר טוב.

וזהו היא עצה להצלחה בתורה, כדי לזכות שתהא קבלת התורה מאהבה צריכים מידות טובות, שלא יהיו לאדם דרישות, וירגיש שלא מגיע לו כלום, ויותר לאחרים, ויאהב בלבו את כל אחד ואחד, אלו הן מידות טובות הנצרכות לקבלת התורה מאהבה.

ההנהגה בפורים

והנה כתוב בספרים כי השפעת המועדות חוזרת בכל שנה ושנה, שאפשר לזכות שוב למעלות שהיו באותו הזמן, ובימי הפורים שקיבלו את התורה מאהבה, זהו זמן המסוגל, שיכולים לזכות בו לתורה מאהבה, וצריכים לנצל את הזמן המסוגל לזה.

וב"ה בשנים האחרונות בהרבה ממקומות התורה קובעים סדרי לימוד בפורים, אפילו אברכים בעלי משפחה, ושמעתי שגם בחוץ לארץ יש מקומות שלומדים סדרים שלמים בפורים, בלילה וביום, ועל ידי זה רואים ישועות! אנשים שזקוקים לישועה זוכים לישועה בזכות לימוד התורה בפורים, זוהי המעלה של תורה בפורים.

כמובן שצריכים גם לקיים מצוות היום, וצריך להיות בשמחה ובמצב רוח טוב, שהתמדת התורה תהיה מתוך אהבת הבריות ומידות טובות, ושלא יהיה על חשבון מישהו אחר, שבני המשפחה לא יסבלו מזה, וגם הם ירגישו אווירה שמחה בפורים.

ועוד יש לדעת בענין שמחת פורים, הנה אמרו חז"ל (מגילה ז, ב) חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו', ופשוט כי תכלית השמחה

הוא להגיע על ידה לאהבת השם ולקבלת התורה מאהבה, וכן הביא הביאור הלכה סימן תרצ"ה מדברי המאירי "שלא נצטוונו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג, שיגיע מתוכה לאהבת השם יתברך, והודאה על הנסים שעשה לנו".

אבל יש שבאים מתוך השמחה לקלות ראש ופריקת עול, וצריכים לדעת מה שכתב הביאור הלכה בשם חיי אדם כי "היודע בעצמו שזולזל אז במצוה מן המצוות בנטיילת ידיים וברכה וברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהג קלות ראש מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו יהיו לשם שמים", היינו שאם יש חשש ששמחת פורים תגרום איזה זלזול ופריקת עול במשהו, יצא שכרו בהפסדו, ואין על זה שכר, רק הפסד, ולדאבוננו הרבה מהציבור נכשלים בזה.

והנה ימי הפורים נועדו להרבות באהבה ואחוה, אבל יש כאלה שלהיפך, בפורים מתירים לעצמם לפגוע במי שיש להם חשבון איתו, ועושים ליצנות או אונאת דברים, על ידי "עיתון קיר" וכיוצא בזה, צריכים לדעת שאין לזה שום היתר! וכבר דיברתי על זה הרבה פעמים וסיפרתי עובדות על אלו שעשו דברים כאלה בפורים, אפילו מעשים שאינם חמורים כל כך, אבל היה איזה זלזול בבין אדם לחברו, ולבסוף נענשו בעונשים משונים שלא כדרך הטבע.

עיקרם של ימי הפורים הוא תורה ומידות טובות, וזו הזכות הגדולה לכל אחד ואחד, שנוכה באמת להתחזק בתורה ובמידות טובות. תחילת השמחה היא באדר, וממשיכים אחר כך בניסן, כמו שכתב רש"י בתענית (כט, א) משכנס אדר – ימי ניסים היו לישראל פורים ופסח, חודש ניסן הוא גם זמן של שמחה, שהיו בו ניסים, ולאחר מכן באים ימי הספירה שהם זמן של חיזוק והכנה לקבלת התורה.

יהי רצון שנוכה כולנו להתחזק בכל הדברים הצריכים חיזוק!

ב

משיחה שנאמרה בישיבת פוניבז' ערב פורים תשס"ה

דרגת בני תורה

הנה בני תורה צריכים להכיר את מדרגתם וחשיבותם, שאינם כשאר בני אדם, אלא הם בני תורה, וממילא זה מחייב יותר.

ומצינו בגמרא שיש דרגה של "רבנן", והוא מה שאמרו (ב"ב ה, א) רבנן לא צריכי נטירותא, היינו אלו שעוסקים בתורה, ותורתם אומנותם, הרי הם פטורים מלשלם מס השמירה על העיר, מפני שהם בעצמם שומרים ומגינים על העיר בזכות תורתם.

וכתב על זה הרא"ש שם (ב"ב פ"א סימן כ"ו) בשם הרמ"ה "שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו", עכ"ד.

והיינו שגדר "רבנן" אינו רק מי שעוסק בתורה כל היום, אלא גם מי שמוכרח חלק מהזמן לעסוק לפרנסתו, אמנם בימינו ב"ה כל מי שרוצה ללמוד תורה יש לו "זבולון", אבל בדורות הקודמים לא היו כוללים, והיו כאלה שהוצרכו לעסוק בפרנסה, על זה כתב הרא"ש שמי שעוסק בפרנסתו כדי חייו, וכל שעה שהוא פנוי מעסקו חוזר לתלמודו, הוא גם כן בדרגת "רבנן" שתורתו מגינה על הציבור.

ולאידך גיסא משמע מלשון הרא"ש שאם לא "בכל שעה שהוא פנוי מעסקו הוא חוזר לתלמודו" אזי למרות שהוא עוסק בתורה הרבה שעות במשך היום, כיון שיש זמנים שהוא מתבטל מדברי תורה, כבר אינו בדרגת רבנן, וצריך לשלם מס השמירה.

נמצא כי דרגת רבנן תלויה אצל כל אחד ואחד לפי מעשיו, וכפי האפשרויות שיש בידו, אם הוא עושה כל מה שהוא יכול לעשות, ועוסק בתורה בכל רגע פנוי שיש לו, אזי הוא בדרגת רבנן, אבל אם אינו מנצל כל רגע פנוי לתורה, אינו בדרגת רבנן.

כצאת השמש בגבורתו

ובאמת דרגת "רבנן" תלויה לא רק בדבקות בתורה, אלא גם במידות טובות, ומהיכן רואים דבר זה? כי הנה בגמרא (בי"ב שם בע"ב) הפליגו במעלתם של גבאי צדקה ומלמדי תינוקות שעליהם נאמר הכתוב "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד", ואמרו שם כי על רבנן נאמר הפסוק "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו", וביארו התוספות דהיינו שמש של עתיד לבוא שהיא שבעתיים כאור שבעת הימים, ואור שבעת הימים הוא שבעתיים מאור החמה של עכשיו, היינו כפול פי ארבעים ותשע, דרגה כזאת של תענוגי העולם הבא שאין לשער, זוהי דרגתם של רבנן.

וכלשון זו ממש מצינו גם לגבי מידות טובות שאמרו חז"ל (גיטין לו, ב) הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים עושים מאהבה ושומחים בייסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, והיינו אלו שהם בעלי מידות טובות, שאם אחד פוגע ומזלזל בהם, למרות שבדרך הטבע קשה לשתוק, הם שותקים ואינם מגיבים על זה, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושומחים בייסורים היינו מפני שמבינים שכל הייסורים הם לטובה, על דרגות אלו נאמר הפסוק "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

והנה בגמרא לא מוזכר שהם נקראים "רבנן", רק שעליהם נאמר הפסוק ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, אבל בגמרא בבא בתרא למדנו שפסוק זה נאמר על רבנן, וממילא מבואר כי דרגת רבנן תלויה גם בזה, שנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושומחים בייסורים, אף על פי שזה קשה, הרי אמרו (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, ומכיוון שאשריך בעולם הזה – אפשר להתגבר על הקשיים.

נמצינו למדים כי דרגת "רבנן" תלויה בשלמות ההתמדה בתורה וכמו שנתבאר לעיל שאם חסר בשלמות ההתמדה וניצול הזמן כבר אינו בדרגת רבנן, ותלויה גם בשלמות המידות הטובות, שאם חסר בשלמות המידות חסר גם בדרגת רבנן.

ודברים אלו אינם ידועים לרבים, שחושבים שאפשר קצת להתבטל מלימוד תורה, או שלא להיות מהנעלבים ואינם עולבים, ובאמת קשה להבליג ולשתוק, וצריכים להתגבר כנגד הטבע, ורבים אינם נזהרים בזה, בפרט כשנמצאים בתוך ציבור מצוי לפעמים שאחד פוגע בחברו, בכוונה או שלא בכוונה, פעמים שהוא אשם בזה ופעמים שאינו אשם, וקשה מאד להיות מהנעלבים ואינם עולבים.

וצריכים לדעת כי אונאת דברים זה איסור חמור מאד, שאמרו חז"ל (ב"מ נח, ב) גדולה אונאת דברים יותר מאונאת ממון, ואמרו (שם נט, א) נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, עד כדי כך חמור האיסור של אונאת דברים והלבנת פנים.

ולפעמים זה בא מתוך שרואים אדם שעושה שלא כהוגן, בפרט אם יש חילוקי דעות כל אחד חושב שהשני עושה שלא כהוגן, וממילא חושבים שמותר לפגוע בו, וכביכול הותרה אונאת דברים.

התוכחה בזמנינו

ובאמת אפילו תוכחה להוכיח את מי שעושה דברים שלא כהוגן כמעט שלא שייך בזמנינו, וכפי שכבר הזכרנו מה שכתב בספר מנחת שמואל "ראוי שתדע שכך קיבלתי מרבותי, ובפרט מאדמו"ר ר' חיים מוולאזין זיע"א, שבזמן הזה קשות אינם נשמעים, ומי שאין טבעו לדבר רכות, וממהר לכעוס על עושי עוול, ובפרט כשלא ישמע לו – פטור ממצות תוכחה", היינו שתוכחה אינה מתקבלת כי אם בלשון ידידות,

אבל מי שמוכיח בצורה פוגעת, שהשני אינו יכול לסבול את דבריו, אין תוכחתו מועילה, רק להיפך הרי זה מכשילו יותר.

כמו שמצינו (מו"ק יז, א) במי שיש לו בן גדול ומכה אותו, שעובר בלפני עור לא תתן מכשול, כיון שאינו מועיל כלל בהכאתו, ורק גורם בזה שיתחצף אליו יותר, ובזמנינו אפילו בקטנים לא תמיד עוזרת ההכאה, על כל פנים בגדולים ודאי שאינו עוזר, רק להיפך, גורם לבן שיתחצף יותר, לכן אפילו אם האב צודק והבן אינו צודק, כיון שהבן הוא כבר גדול, אם האב מכה אותו הרי הוא מכשילו בזה.

וענין זה שייך לא רק בהכאה בידים, אלא גם בדברי תוכחה, יש תוכחה פוגעת שהיא יותר גרועה ממכה, ואם מוכיחים את הבן בדברים פוגעים, אינו מקבל את התוכחה, ורק נעשה יותר גרוע.

כך גם אדם שמוכיח את חברו בצורה שאינה ראויה, לא רק שאינו משפיע עליו בזה אלא להיפך הוא מכשיל אותו יותר, בפרט אם הלה שוגג במעשיו, שאינו מבין את חומרת הדברים שהוא עושה, ויכול להיות שבמשך הזמן יבין וישנה את התנהגותו לטובה, אבל אם מוכיחים אותו בצורה פוגעת אזי בדרך הטבע הוא מחפש להצדיק את עצמו, וממשיך דווקא לעשות את אותם המעשים, ונמצא שהתוכחה גרמה לו להיות גרוע יותר, ועוברים בלפני עור ממש.

דבר זה נוגע למעשה בהרבה עניינים, שעל ידי התוכחה עלול השוגג להפוך למזיד, וצריכים לזהר מאד בעניינים אלו.

כל הצלחת האדם תלויה בזכויות, וכל אחד ואחד צריך זכויות להצלחה בכל העניינים, והזכויות הם המידות הטובות, אם יש חיסרון במידות טובות אין זכויות לא ליחיד ולא לציבור, והמידות הטובות הם להיות מהנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים, לא לפגוע, ולא להגיד מילה פוגעת, שזה מזיק מאד.

אם רוצים באמת להשפיע על אחרים, העצה היא כמו שכתב מרן החזו"א זצ"ל (קובץ אגרות ג, סב) שבעל תורה אמיתי משפיע השפעה ניכרת על כל סביבתו, ומי שישתדל בעצמו להיות בעל תורה אמיתי, ישפיע בזה יותר מכל דברי התוכחה שיאמר לאחרים.

אונאת דברים

וכל הדברים האלו נוגעים בפרט לימי הפורים, יש שחושבים כביכול בפורים יש היתר לאונאת דברים, לדבר דברים הפוגעים ולעזר אחרים, אבל באמת אין שום היתר לזה, אמנם אלו הם ימים של שמחה, ומותר להתבטא בדרך צחות קצת, אבל ח"ו שלא לומר מילה הפוגעת באחרים, ואם מישהו יפגע זוהי עבירה חמורה מאד!

אין שום היתר לפגוע באונאת דברים בפורים, והפוסקים רק דנו במי שמזיק את חברו מתוך שמחת פורים, האם חייב לשלם על נזקי ממון, אבל ודאי שאין היתר לפגיעה של אונאת דברים.

ולפעמים מתוך שמחת פורים נהנים מאונאת דברים, אבל זה ניסיון שצריכים להתגבר עליו, ואם עומדים בניסיון זוהי זכות גדולה מאד להצלחה, כשציבור עומדים בניסיון זוהי זכות לכל הציבור, וכשיחיד עומד בניסיון זוהי זכות ליחיד, ובזכות העמידה בניסיונות שבין אדם לחברו זוכים שגם התורה תהיה בשלמות.

הבה נשתדל בזה שימי הפורים יעברו עליו בשמחה מתוך אהבה ואחוה שלום ורעות, שזהו ענין משלוח מנות ומתנות לאביונים לחיזוק המידות הטובות שבין אדם לחברו, זהו כל ענין שמחת הפורים, וזו זכות גדולה לכל אחד ואחד. יהי רצון שנצליח בזה!

נא להתפלל ולעזר רחמי שמים מרובים בפרט בימי הפורים לרפואתו השלמה של מרן הגאון רבי יעקב בן מרים אדלשטיין שליט"א לרפו"ש בתושח"י

מוקדש לעילוי נשמת הרב ישראל אפרים בן הר"ר צבי שמענא זצ"ל
נלב"ע ביום י"ג אדר - תנצב"ה